

DIYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI DERGİSİ

DİNİ İLMİ EDEBİ MESLEKİ AYLIK DERGİ

Cilt : XI Sayı : 4

TEMMUZ — AĞUSTOS 1972

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

«DE Kİ: «ALLAH'I BIRAKIB DA TAPTIĞINIZ
ŞEYLERE TAPMAM BANA YASAK EDİL-
Dİ». DE Kİ: «BEN SİZİN HEVA (ve heves)
LERİNİZE ASLA UYMAM. BU TAKDİRDE
MUHAKKAK SAPMIŞ VE BEN DOĞRU
YOLA ERENLERDEN OLMAMIŞ BULUNU-
RUM». (el-EN'AM SÛRESİ/56)

İslâm'da Ahlâka Verilen Üstün Değer ve Ahlâk ile İman Arasındaki Münasebet

Dr. Ali Arslan AYDIN
Din İşl. Y. Kurulu Üyesi

Bu yazımızda; İslâm'ın ve diğer ilâhî dinlerin gayesi olan güzel ahlâkdan, İslâm'da ahlâka verilen üstün değerden ve ahlâk ile iman arasındaki kısaca münasebetten bahsedeceğiz.

a) Dinî Ahlâk'ın Manası ve Dayandığı Esaslar :

Fertleri insan olarak yükselterek kemale erdiren ve onları başkalarına faydalı kılan esaslara ahlâkî umdeler diyoruz. Bu umdeler, itikad ve inançlarımız ile fiil ve hareketlerimiz arasındaki vicdânî münasebetlerin gelişmesine hizmet eden esaslardır. Bunları insanlara en güzel şekilde öğreten, ilâhî dinlerdir. Çünkü ilâhî dinleri vazedən, Peygamberler göndererek güzel ahlâk ve faziletleri, insanlara öğreten, Allahu Teâlâ'dır. **O halde dinî ahlâk; herşeyden önce; mutlak kudret, üstün irade ve sonsuz kemâl sahibi olan Allah'a ve sorumluluk esasına inanmaya dayanır.** Bu bakımdan, ilâhî esasa dayanmayan ve sırf aklî ölçüler üzerine kurulan ahlâk kanunları, insanların büyük çoğunluğunca kabule şayan görülmemektedir.

İslâm dini, insanların bir cüzî iradesi ve seçme hürriyeti olduğunu, bu sebeple de, kendi cüz'î irade ve şahsî tasarrufları ile yaptıkları işlerden sorumlu tutulacakları esasını getirmiştir. Bu esasa göre insan, kendi irade ve ihtiyarı ile yaptığı işlerde mecbur değil, muhtardır. İslâm'ın bildirdiği bu hürriyet ve sorumluluk esasları ile, «her şeyin ilâhî ölçüsü» demek olan «kadere iman» arasında bir çelişme yoktur. Çünkü müslüman, hem sorumluluğa esas olan insan irade ve ihtiyarını kabul eder, hem de cüz'î iradesini hayra veya şerre yöneltmesi sonunda mükâfâta lâyık veya cezaya müstehak olacağına, dolayısıyla âhirete inanır; orada Allah'a hesap vereceğine iman eder. Hareket ve davranışlarını bu esasa ve bu inanca göre düzenler.

İslâmın koyduğu genel esaslara göre her şahıs, kendi iradesiyle yaptığı işlerden sorumludur. Hiç bir fert, başkalarının yaptığı işlerden mes'ul değildir. Bunun içindir ki İslâmiyet, Hıristiyanların sonradan icad ettikleri «masiyeti asliyye» nazariyesini kabul etmez. Yani, baba ve dedelerin yaptıkları bir günahın, çocuklarına ve torunlarına intikal edip gideceğini ve bu yüzden onların da günahkâr doğacağı fikrini kesinlikle reddeder.

İslâmiyette ahlâkî vazifeler, dine dayanmakla beraber; bu konuda aklın mevkii büyüktür. Çünkü İslâmın getirdiği ahlâkî esaslar, akla uygundur. Gerçekte İslâm, dâima akla hitabeder. Onun emir ve yasakları, insanın aklına yöneltilmiştir. Nitekim, dinî sarîh hükümler, selim aklın kuralları ile

bağdaşır. Akıl, vahye yardımcı ve onu açıklayıcı durumdadır. İslâm dininde akılla bağdaşmayan doğmalar yoktur. Getirdiği ve öğrettiği hüküm ve düsturları, akli hür bir metotla tartışma sonunda kabul etmek, bu yüce dine mahsus olan bir meziyet ve tavsiyedir.

Şimdi İslâm'ın getirdiği ahlâkî umdelere ve bunların gayesine bir göz atalım :

b) İslâm Ahlâkı'nın Gâyesi ve Üstünlüğü :

Objektif olarak incelersek görürüz ki, İslâm dini; itikad ve ibâdet cihtinden olduğu gibi, ahlâk bakımından da en makul ve en güzel esasları getiren yüce bir dindir. İslâm dini kadar ahlâka önem veren, insanları güzel ahlâka götüren yolları etraflı olarak anlatan ve öğreten bir din yoktur. Çünkü İslâm'ın gayesi, insanları bir tek Allah'a inanmaya dâvet etmek ve beşeriyeti ahlâk ve fazîlet esaslarına dayanan bir medeniyete ulaştırmaktır. Bu gayeye ulaşmak ise, ancak, Allah'a iman, O'na ibâdet ve âhireti tezekkür yolu ile kalp ve ruhların temizlenmesine ve böylece ahlâkî güzel haslet ve faziletlerin kazanılmasına bağlıdır. Bunun içindir ki İslâm dini, itikad ve ibâdetten sonra güzel ahlâka ve sâlih amele, (yani güzel işlere) büyük önem vermiştir. Nitekim sevgili Peygamberimiz bu esasa işaret için; «Ben ancak, güzel ahlâkı tamamlamak için Peygamber olarak gönderildim.» (1) buyurmuştur. Yani, Peygamberliğin gayesi, beşeriyetin ahlâkını yükseltmektir. Bu gerçeği Cenâb-ı Hak Kur'ân-ı Kerimin'de şöyle bildiriyor: «Muhakkak ki sen en güzel ve yüce ahlâk üzeresin.» (2), «Biz seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik.» (3)

Hidayet rehberimiz sevgili Peygamberimiz, Rabbi ile olan münacaatında bile ahlâk güzelliğini dilemiş ve namaza başlarken :

«Yâ Rabbi! Ahlâkın en güzellerine varmak için bana yol göster. Zira en güzel ahlâkı bildirecek ancak Sensin. Yâ Rabbi! Fena ahlâkı benden uzak tut. Zira ahlâkın fenâsını benden uzaklaştıracak ancak Sensin.» Buyurmuşlar, başka bir hadislerin de ise; «Ya Rabbi! Suretimi güzel yarattığın gibi ahlâkımı da güzelleştir» (4) diye niyaz etmişlerdir. Peygamberimiz (A.S.), «Allah'ım! Senden sıhhat ve âfiyet, din ve dünyada fenalıktan selâmet, bir de güzel ahlâk dilerim». (5) diye dua ederlerdi.

Bu sözler, İslâm ahlâkının gayesini ve İslâm'da güzel ahlâkın ne kadar önemli ve üstün bir mevkiî olduğunu açıkça göstermektedir.

Güzel ahlâkın İslâm dininde ki yüksek ve önemli mevkiini iyice aydınlatmak için, Peygamberimizin bütün insanlara ışık tutan sözlerinden bir kaç örnek daha verelim: Sevgili Peygamberimiz (S.A.V.) buyuruyorlar ki :

«Güzel ahlâk, Allahu Teâlâ'nın yarattığı en büyük şeydir. (6)

«Allah'a imandan sonra akıl (ve hikmetin) başı; haya ve güzel ahlâktır. (7)

(1) Kenzu'l-Ummâl: C. II, S. 58

(2) Kalem: 4

(3) Enbiyâ: 107

(4) El-Fethu'l-Kebir: C. I, S. 244

(5) Aynı eser: C. I, S. 237

(6) Aynı eser: C. II, S. 72

(7) Aynı eser: C. II, S. 124

«Güzel ahlâk dinin yarısıdır.» (8)

«Amellerin efdali, güzel ahlâktır. (9)

«İnsanın mizanına konacak, güzel ahlâktan daha ağır hiç bir şey yoktur.» (10)

«Güzel ahlâka iyi yapış, zira insanların en güzel huyluları, din bakımından en iyi olanlarıdır.» (11)

«Sirke balı nasıl bozarsa, kötü ahlâk ta ameli (yapılan işleri) öylece bozar. Güneş karı nasıl eritirse, güzel ahlâk ta günahları öylece eritir.» (12)

«Ya Rabbi! Şikak'tan (yani bölünmeden) nifaktan ve kötü ahlâktan sana sığınırım.» (13)

Yüce dinimizin getirdiği ahlâkî esaslara göre her müslüman; Allah'a ibâdet etmeyi nasıl dînî bir görev sayarsa, ana ve babasına iyilik yapmayı, komşularını incitmemeyi, insanlara güler yüz göstermeyi, onlara şefkatli ve merhametli olmayı, dargınları barıştırmayı, dâima insanların yardımına koşmayı, âilesi ile hoş geçinmeyi, vatani ve milleti için çalışmayı, sıhhatini korumayı ve her bakımdan temiz olmayı dinî bir vazife sayar. İslâm'a göre; adam öldürmek, hırsızlık etmek, namusa ve ırza tecâvüzde bulunmak ve kumar oynamak nasıl haram ise, başkalarına iftira etmek, yalan söylemek, yalan şahitliği yapmak, dedikodu ile vakit geçirmek, özü sözüne uymamak, sıhata zararlı şeyleri yiyip içmek ve görevinde kayıtsız olmak da, haram ve günah sayılan kötü huylardır.

Müslümanlık, insanların Allah'a ibâdet etmelerini, dosdoğru olmalarını, iffet ve nezâhetten ayrılmamalarını ister ,fakat bunun için dünyadan eletmek çekmeği, dünya nimetlerini küçümsemeyi ve ruhbanlığı asla tavsiye etmez.

İnsanların hayır yapmalarını, mallarının bir kısmını hayra sarfetmelerini emreder, fakat elindeki hepsini vererek, muhtaç duruma düşmelerini doğru bulmaz. İslâm ahlâkı affı teşvik eder, fakat cânilerin ve bozguncuların sosyal nizamı bozmalarına meydan verilmemesini ve bu gibilere karşı şiddet kullanılmasını emreder.

Bütün bu ahlâkî yüce esaslar, İslâm'da ahlâkın yüksek mevkiini açıkça göstermektedir.

c) İman ile Ahlâk Arasındaki Sıkı Münasebet :

Yazımıza, İslâm dininin temelini teşkil eden iman esasları ile onun gayesi ve meyvesi olan ahlâkî umdeler arasındaki sıkı münasebete işaret eden Sevgili Peygamberimizin bazı hadislerinin meallerini sıralayarak son vereceğiz.

Peygamberimiz (A.S.) buyuruyor ki:

(8) Aynı eser: C. II, S. 72

(9) Aynı eser: C. I, S. 207

(10) Aynı eser:C.III, S. 112

(11) El-Fethu'l-Kebir: C. II, S. 235

(12) Aynı eser: C. II, S. 105

(13) Aynı eser: C. I, S. 240

«İman, yetmiş şu kadar şubedir. Efdali ve en yüksek derecesi (Lâilâhe İllallah) (Allah'dan başka ilâh yoktur) sözünü söylemek, en aşağı derecesi de, insanların gelip geçeceği yerden onlara eza verecek bir şeyi kaldırmaktır. Hayâ; (utanmak hissi) de, imanın bir şubesidir.» (14)

«İmanın en şerefli; halkın senden emin olmasıdır. İslâmın en şerefli, halkın, senin dilinden ve elinden selâmette bulunmasıdır. Hikmetin en şerefli ise, kötülükleri terketmektir.» (15)

«İmanın efdali; sevdiğini Allah için sevmek, sevmediğini Allah için sevmemek, lisanını Allah'ın zikri ile meşgul etmek, nefsin için sevdiğini başkaları için de sevmek, nefsin için hoşlanmadığını onlar için de hoşlanmamak, ya hayır söylemek, veya sükût etmektir. (16)

«İmanın en güzel alâmeti; sabırlı ve müsâmahalı olmaktır.» (17)

«İmanın kemali, güzel ahlâktır.» (18)

Verdiğimiz bu izahattan ve zikrettiğimiz bazı hadisi şeriflerin meallerinden açık olarak anlaşılacağı veçhile, dinimizin temeli ;iman, gayesi ve meyvesi ise, güzel ahlâk ve salih amel, yani güzel işlerdir. Müslümana yaraşan; iman esaslarına inanmakla yetinmeyerek dinin temelinde kalmamak, Peygamberimiz (A.S.) in «Kur'an Ahlâkı» ile ahlâklanarak, imanını kemale erdirmek, din kardeşlerine ve cemiyete faydalı olmak, böylece İslâm'ın gayesine erişmektir.

Allah hepimizin imanına kuvvet. ahlâkına güzellik versin. Âmin.

---

(14) Aynı eser: C. I, S. 510

(15) Aynı eser: C. I, S. 188

(16) Aynı eser: C. I, S. 207-208

(17) Aynı eser: C. I, S. 207

(18) Kenzu'l-Ummal: C. II, S. 58